

IKONA JEDNOCZY CHRZEŚCIJAN

ICON UNITES CHRISTIANS

*Wystawa towarzysząca konferencji
„Chrześcijański Orient”, Opole 2023*

*Exhibition accompanying the "Christian
Orient" conference, Opole 2023*

NIEODKRYTE
DZIEDZICTWO
LUDZKOŚCI

CHRZEŚCIJAŃSKI
ORIENT

- Przygotowanie: Henryk Metz, Wydział „Światło i Zbawienie” Śląskiej
(Preparation) Szkoły Ikonograficznej (ŚSI), Gliwice
- Przedmowa: Ks. prof. UO dr hab. Dariusz Klejnowski-Różycki, Rektor Śląskiej
(Preface) Szkoły Ikonograficznej
- Okładka: Szkic „Chrystus Pantokrator z góry Synaj”, autor: Marek
(Cover) Wenklar, Wydział „Światło i Zbawienie” ŚSI, Gliwice

Św. Anna, fresk z katedry z Faras
Szkic, autor: Marek Wenklar, Wydz.
„Światło i Zbawienie” ŚSI, Gliwice

St. Anne, fresco from the Faras
Cathedral
Sketch, author: Marek Wenklar,
Faculty of "Light and Salvation" ŚSI,
Gliwice

PRZEDMOWA

Ikona to jedna z najbardziej sugestywnych twarzy chrześcijańskiego Orientu. Jest to *locus theologicus*, czyli miejsce, źródło, z którego czerpie teologia. Odruchowo jest kojarzona z Bizancjum, gdzie osiągnęła swój rozkwit, jednak zarówno chrześcijański Wschód jak i Zachód pierwszego tysiąclecia w różnych wspólnotach tworzył obrazy religijne, bez których trudno było obejść się liturgii. Dziedzictwem wyobrażeń religijnych (*imago, eikon*) poszczycić się mogą zarówno Arabowie i Syryjczycy, Maronici i Koptowie, Ormianie i Gruzini, Macedończycy i Bułgarzy, Kreteńczycy czy Wenecjanie. Prawie każdy naród chrześcijański wypracował swoje własne formy wizualnej ekspresji wiary, niejako kodując w obrazie (rzeźbie, mozaice, odlewach, haftach, freskach...) to, co z jednej strony jest rodzimymi rysami danej kultury, narodu i czasu, a z drugiej strony to, co w wierze chrześcijańskiej jest istotne, niezmienne. Jednocześnie wszędzie ikona była podporządkowana wierze (dogmatowi) i liturgii. Ikony, w swych najbardziej podstawowych formach, sięgających korzeniami do początków chrześcijaństwa, są także „miejszem ekumenicznym”, przy którym mogą się spotkać na modlitwie chrześcijanie różnych wyznań, podzieleni przez dramaty historii.

Wizualizacja wiary poprzez obraz (*eikon, imago*) w chrześcijaństwie nie jest rzeczą fakultatywną, ale jest wyrazem wiary w to, że Jezus Chrystus – będąc odwiecznym Słowem Ojca – stał się jednocześnie Jego Obrazem (Kol 1,15). I choć technika, stylistyka, forma obrazowania w Kościele jest drugorzędna, to jednak chrześcijański Orient utrwalił pewnego rodzaju „język” ikony, którym posługuje się od wieków. Ten język jest odmienny dla różnych rodzin liturgicznych, jednak na tyle podobny, że można mówić o pewnej jego spójności. Stąd w ikonach wschodnich dochodzi do pewnego uproszczenia formalnego aby zakomunikować to, czego nie można zobaczyć oczami: prawdziwy ikonograf maluje dusze, świat wiary i będzie preferował ujęcia dalekie od greckiego *mimesis*, obrazy niepodobne, nierealistyczne, nienaturalistyczne.

Chrystus (fragment ikony koptyjskiej
„Chrystus i Abba Menas”)
Szkic, autor: Marek Wenklar, Wydz.
„Światło i Zbawienie” ŚSI, Gliwice

Christ (fragment of the Coptic icon
"Christ and Abba Menas")
Sketch, author: Marek Wenklar, Faculty of
"Light and Salvation" ŚSI, Gliwice

Ikona służy liturgii, oficjalnemu kultowi Kościoła. Nie jest stworzona do wystaw muzealnych ale do modlitwy, a ewentualna jej dekoracyjność jest nieistotna, a nawet „programowo” ograniczona. Przez niektórych teologów jest nazywana *quasi* sakramentem, ze względu na to, że przypomina o obecności Chrystusa i Jego świętych w przestrzeni sakralnej.

Ikona jest znakiem profetycznym ponieważ w ikonie cała przyroda ożywiona i nieożywiona zamienia się w Oblicze Jezusa Chrystusa i Jego świętych. Kolorowe ziemie i skały, z których tworzy się pigmenty; rośliny, drzewa, z których tworzy się podobrazie, deski, płótna; zwierzęta, z których robi się kleje oraz wykorzystuje się jajka i wino, aby stworzyć spoiwo... wszystkie te elementy kosmosu porządkuje się w taki sposób, aby wszystkim we wszystkim był widoczny Chrystus.

Autorem ikony jest Kościół nawet jeśli w całości jest wykonana przez jednego artystę. Prawdziwy ikonograf przekazuje wiarę Kościoła, którą sam wyznaje, podobnie jak każdy wierny przekazuje *Credo* kolejnym pokoleniom. Ikona zatem minimalizuje skrajnie indywidualistyczne ujęcia, a często jest wręcz tworzona we wspólnocie. W dziejach Kościoła staniało wiele warsztatów, klasztorów, środowisk, szkół, w których ikonografowie łączyli się we wspólnoty tworząc razem dzieła przeznaczone do udziału w liturgii. W Polsce żywo funkcjonują ośrodki ikonograficzne, z których Śląska Szkoła Ikonograficzna współpracuje z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego, obejmując swoim zasięgiem metropolię górnośląską: diecezję opolską, diecezję gliwicką i archidiecezję katowicką.

Ks. prof. UO dr hab. Dariusz Klejnowski-Różycki
Rektor Śląskiej Szkoły Ikonograficznej

Ikona Hodegetria wg Eriny Shenouda
Szkic, autor: Marek Wenklar, Wydz.
„Światło i Zbawienie” ŚSI, Gliwice

Hodegetria icon by Erina Shenouda
Sketch, author: Marek Wenklar, Faculty
of "Light and Salvation" ŚSI, Gliwice

PREFACE

The icon is one of the most evocative faces of the Christian Orient. It is the locus theologicus, that is, the place, the source, from which theology draws. It is reflexively associated with Byzantium, where it reached its **heyday (peak form, prime form)**, but both the Christian East and West of the first millennium in various communities created religious images that liturgy could hardly do without. Arabs and Syrians, Maronites and Copts, Armenians and Georgians, Macedonians and Bulgarians, Cretans and Venetians can be proud of their heritage of religious imagery (imago, eikon). Almost every Christian nation has developed its own forms of visual expression of faith, encoding in images (sculpture, mosaics, casts, embroideries, frescoes...) what, on the one hand, are the native features of a particular culture, nation and time, and on the other hand, what is essential and unchanging in the Christian faith. At the same time, icons everywhere were subordinated to faith (dogma) and liturgy. Icons, in their most basic forms, dating back to the origins of Christianity, are also an "ecumenical place" at which Christians of different denominations, divided by the dramas of history, can meet in prayer.

The visualization of faith through an image (eikon, imago) in Christianity is not an optional thing, but is an expression of the belief that Jesus Christ - being the eternal Word of the Father - has at the same time become His Image (Colossians 1:15). And although the technique, stylistics, and form of imagery in the Church is secondary, the Christian Orient has perpetuated a kind of "language" of icons, which has been used for centuries. This language is different for different liturgical families, but similar enough to speak of a certain consistency. Hence in Eastern icons there is a certain formal simplification in order to communicate what cannot be seen with the eyes: a true iconographer paints souls, the world of faith, and will prefer depictions far from Greek mimesis, images that are dissimilar, unrealistic, unnaturalistic.

Kanon neo-koptyjski (Isaaca Fanousa) –
głowy
Szkic, autor: Marek Wenklar, Wydz.
„Światło i Zbawienie” ŚSI, Gliwice

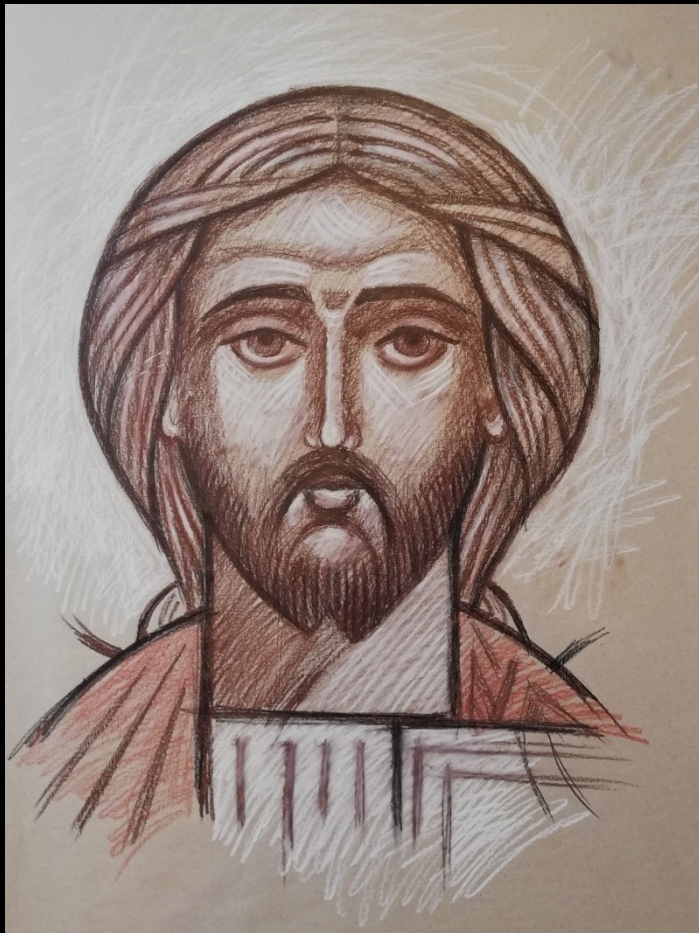
The Neo-Coptic Canon (Isaac Fanous) –
heads
Sketch, author: Marek Wenklar, Faculty
“Light and Salvation” ŚSI, Gliwice

The icon serves the liturgy, the official worship of the Church. It is not created for museum exhibitions but for prayer, and its possible decorativeness is irrelevant and even "programmatically" limited. By some theologians it is called a quasi-sacrament, due to the fact that it reminds us of the presence of Christ and His saints in the sacred space.

An icon is a prophetic sign, because in an icon all animate and inanimate nature is transformed into the face of Jesus Christ and His saints. The colored earths and rocks from which pigments are made; the plants, trees from which sub-paintings, boards, and canvases are made; the animals from which adhesives are made; and the eggs and wine that are used to make binders ... all these elements of the cosmos are ordered in such a way that Christ is visible in everything.

The author of an icon is the Church even if it is made entirely by a single artist. A true iconographer transmits the faith of the Church that he himself professes, just as each believer transmits the Creed to the next generation. An icon, therefore, minimizes extreme individualistic depictions, and is often even created in community. In the history of the Church stood many workshops, monasteries, communities, schools, in which iconographers joined together in communities to create works intended for participation in the liturgy. Iconographic centers are vibrant in Poland, of which the Silesian School of Iconography cooperates with the Faculty of Theology of the University of Opole, covering the Upper Silesian metropolis: the Diocese of Opole, the Diocese of Gliwice and the Archdiocese of Katowice.

Ks. prof. UO dr hab. Dariusz Klejnowski-Różycki
Rector of the Silesian School of Iconography

Chrystus, kanon neo-koptyjski (Isaaca Fanousa)

Szkic, autor: Marek Wenklar, Wydz.
„Światło i Zbawienie” ŚSI, Gliwice

Christ, the Neo-Coptic canon (Isaac Fanous)

Sketch, author: Marek Wenklar, Faculty
of "Light and Salvation" ŚSI, Gliwice

Ikona jako uniwersalny język jednoczenia chrześcijan

Profesor Jerzy Nowosielski powiedział: „Na gruncie odkrycia rajy ziemskiego, do którego dostęp daje ikona, chrześcijanie łączą się po raz pierwszy w sposób realny. [...] To, że ja realizuję polichromie w Tychach, w Wesolej pod Warszawą, w kościołach katolickich, [...] to bardziej niweluje uprzedzenia, niż gdybym coś tam pisał, całe rozprawy historyczne, filozoficzne, teologiczne. Bo to ludzi emocjonalnie zbliża, jednych do drugich.” Mówił to w kontekście swojej pracy dla Kościołów Prawosławnego, Grecko-Katolickiego i Rzymsko-Katolickiego. Ta intuicja Profesora Nowosielskiego, wybitnego polskiego artysty, znajduje swoje potwierdzenie w samej ikonie, którą da się „przezczytać” w każdym języku i zrozumieć w każdej tradycji chrześcijańskiej. Warunkiem koniecznym jest jasny, teologiczny przekaz podstawowych prawd wiary. „Wysławiam Cię, Ojcze, Panie nieba i ziemi, że zakryłeś te rzeczy przed mądrymi i roztroprnymi, a objawiłeś je prostaczkom.” Mt 11,25b To, co także odróżnia ikonę od innych sposobów głoszenia Ewangelii, to jej natychmiastowość. Stając przed ikoną natychmiast doświadczamy tego, co przekazuje, czy to ikona bizantyjska, czy to syryjska, czy koptyjska, czy też etiopska.

Warto w tym miejscu przytoczyć słowa brata Marcina Świądra OFM Cap, autora prac prezentowanych na wystawie, inspirowanych dziełami Jerzego Nowosielskiego: Jak św. Paweł mówi, że wiara rodzi się ze słuchania, tak można powiedzieć, że w teologii św. Jana wiara rodzi się z patrzenia. „Wszedł do wnętrza grobu i ujrzał leżące płótna oraz chustę, która była na Jego głowie, leżącą nie razem z płótnami, ale oddzielnie zwiniętą na jednym miejscu. Wtedy wszedł do wnętrza także i ów drugi uczeń, który przybył pierwszy do grobu. Ujrzał i uwierzył. Dotąd bowiem jeszcze nie rozumieli Pisma, [które mówi], że On ma powstać z martwych.” J 20, 6b-9

Charakterystyczną cechą ikony jest jej opis. Na ikonach prezentowanych na wystawie znajdziemy opisy w językach staro-cerkiewnym, polskim, greckim, syryjskim, koptyjskim, jednak wszystkie ikony przemawiają jednym głosem, głosem samego Boga. Może to także być odebrane jako wyraz miłosierdzia Boga wobec człowieka: karą za pychę jaką była budowa wieży Babel było pomieszanie

Ikona „Narodzenie naszego Pana”,
na podstawie XIII-wiecznej iluminacji
syryjskiej

Autorzy: Zofia i Henryk Metz, Wydż.
„Światło i Zbawienie” ŚSI, Gliwice

Icon "Nativity of Our Lord" based
on a 13th century Syriac illumination
Authors: Zofia i Henryk Metz, Faculty
of "Light and Salvation" ŚSI, Gliwice

języków i rozproszenie ludzi, miłosierdziem jest także – poza oczywistą Ofiarą Jezusa Chrystusa – przekazanie człowiekowi wspólnego języka wiary, jakim jest liturgia oraz ikona, dzięki którym Bóg uobecnia się na co dzień wśród nas.

Irina Jazykowa, w eseju przygotowanym do czwartego tomu serii „Nowa Ikona – Wiara i Forma” (2021) Stowarzyszenia Przyjaciół Nowicy i Katedry Sztuki Sakralnej Lwowskiej Akademii Sztuk Pięknych, tak podsumowała pracę ikonopisarza: „Jest jednak jeszcze jedna ważna kwestia: ikona to nie tylko indywidualne dzieło czy sposób wyrażania siebie. Ikona jest sztuką Kościoła [HME: całego Kościoła], jest tworzona do modlitwy, do kultu, w którym uczestniczą różne osoby. Malarz ikon tworzy nie dla siebie, ale dla tych, którzy będą się modlić przed ikoną. Malarz ikon nie może powiedzieć: tak to widzę, a jeśli nie jest to dla widza zrozumiałe, to jego problem. [...] Ikona jest więc obrazem, w którym Kościół wyraża swoje wyznanie wiary. Malarz ikon jest świadkiem wiary.”

Zapraszam na wystawę, która jest próbą, choć bardzo ograniczoną, prezentacji różnorodności ikon powstających w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem ikon świątecznych.

Henryk Metz, Wydział „Światło i Zbawienie” Śląskiej Szkoły Ikonograficznej

Ikona „Ukrzyżowanie naszego Zbawiciela”, na podstawie XIII-wiecznej iluminacji syryjskiej
Autorzy: Zofia i Henryk Metz, Wydz. „Światło i Zbawienie” ŚSI, Gliwice

Icon "Crucifixion of Our Savior" based on a 13th century Syriac illumination
Authors: Zofia i Henryk Metz, Faculty of "Light and Salvation" ŚSI, Gliwice

Icon as a universal language of uniting Christians

Professor Jerzy Nowosielski said: "On the ground of the discovery of the earthly paradise, to which the icon gives access, Christians are united for the first time in a real way. [...] The fact that I realize polychrome paintings in Tychy, in Wesola near Warsaw, in Catholic churches, [...] this removes prejudices more than if I wrote something, whole historical, philosophical, theological treatises. Because it brings people emotionally closer, one to the other." He said this in the context of his work for the Orthodox, Greek Catholic and Roman Catholic Churches. This intuition of Professor Nowosielski, an outstanding Polish artist, is confirmed in the icon itself, which can be "read" in any language and understood in any Christian tradition. The prerequisite is a clear, theological message of the basic truths of faith. "I thank you, Father, Lord of heaven and earth, because you have hidden these things from the wise and the intelligent and have revealed them to infants." Matthew 11:25b What also distinguishes the icon from other ways of proclaiming the Gospel is its immediacy. Standing in front of an icon, we immediately experience what it conveys, whether it is a Byzantine icon, a Syrian icon, a Coptic icon or an Ethiopian icon.

It is worth quoting at this point the words of Brother Marcin Świąder, OFM Cap, author of the works presented at the exhibition, inspired by the works of Jerzy Nowosielski: as St. Paul says that faith is born from listening, so it can be said that in St. John's theology faith is equally born from looking. "Then Simon Peter came, following him, and went into the tomb. He saw the linen wrappings lying there, and the cloth that had been on Jesus' head, not lying with the linen wrappings but rolled up in a place by itself. Then the other disciple, who reached the tomb first, also went in, and he saw and believed; for as yet they did not understand the scripture, that he must rise from the dead." John 20:6b-9

Ikona „Zmartwychwstanie naszego Zbawiciela”, na podstawie XIII-wiecznej iluminacji syryjskiej

Autorzy: Zofia i Henryk Metz, Wydz. „Światło i Zbawienie” ŚSI, Gliwice

Icon "Resurrection of Our Savior" based on a 13th century Syriac illumination
Authors: Zofia i Henryk Metz, Faculty of "Light and Salvation" ŚSI, Gliwice

A distinctive feature of an icon is its description. On the icons presented at the exhibition we can find descriptions in Old Church, Polish, Greek, Syriac, Coptic languages, but all the icons speak with one voice, the voice of God Himself. This can also be perceived as an expression of God's mercy towards man: the punishment for the hubris of building the Tower of Babel was the confusion of languages and the scattering of people, the mercy is also - besides the obvious Sacrifice of Jesus Christ - to give man the common language of faith, which is liturgy and the icon, through which God makes himself present among us every day.

Irina Yazykova, in an essay prepared for the fourth volume of the series "New Icon - Faith and Form" (2021) of the Association of Friends of Nowica and the Department of Sacred Art at the Lviv Academy of Fine Arts, summarized the iconographer's work as follows: "But there is another important point: an icon is not just an individual work or a way of self-expression. An icon is the art of the Church [HME: the whole Church], it is created for prayer, for worship in which various people participate. The icon painter creates not for himself, but for those who will pray before the icon. The icon painter cannot say: this is how I see it, and if it is not understood by the viewer, that's his problem. [...] An icon is therefore an image in which the Church expresses its profession of faith. The icon painter is a witness to the faith."

I would like to invite you to the exhibition, which is an attempt, although very limited, to present the variety of icons created in Poland, with a special focus on [feast](#) icons.

Henryk Metz, Faculty of "Light and Salvation", Silesian School of Iconography

Ikona „Wniebowstąpienie Pańskie”,
na podstawie XIII-wiecznej iluminacji
syryjskiej

Autor: Henryk Metz, Wyd. „Światło i
Zbawienie” ŚSI, Gliwice

Icon "Ascension of Our Lord" based
on a 13th century Syriac illumination
Author: Henryk Metz, Faculty of "Light
and Salvation" ŚSI, Gliwice

Ikona „Narodzenie Pańskie”, Autor:
br. Marcin Świąder OFMCap

Icon "Nativity of the Lord", Author:
br. Marcin Świąder OFMCap

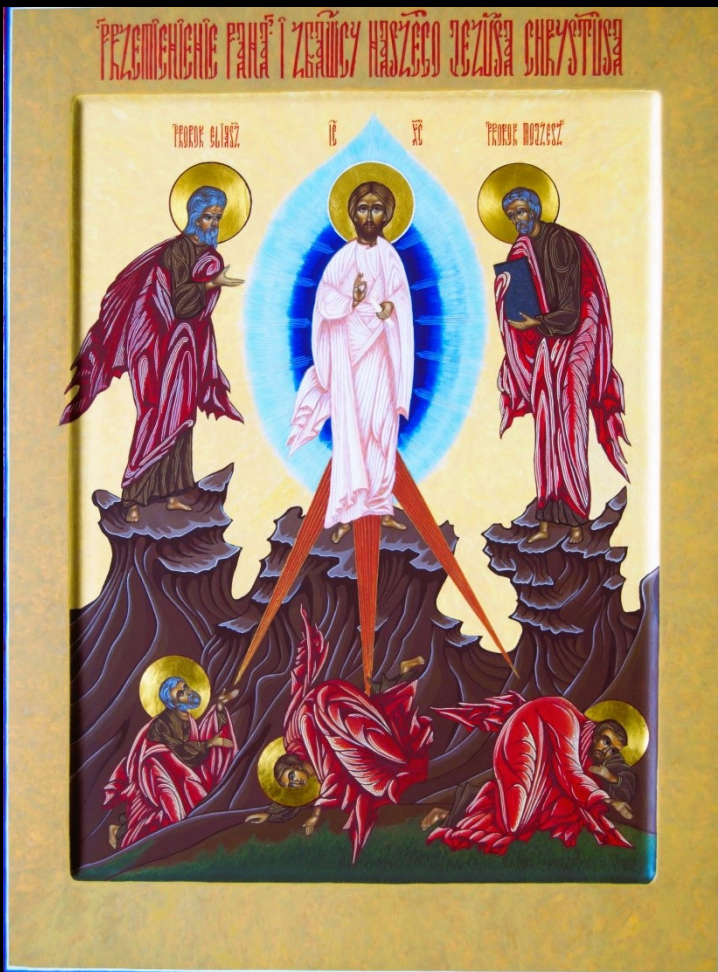
Ikona „Przemienienie Pańskie”,
Autor: br. Marcin Świąder OFMCap

Icon "Transfiguration of the Lord",
Author: br. Marcin Świąder OFMCap

Ikona „Przemienienie Pańskie”,
na podstawie ikony ze szkoły
Nowogrodzkiej, koniec XV wieku,
Autor: Marek Wenklar, Wydż.
„Światło i Zbawienie” ŚSI, Gliwice

Icon "Transfiguration of the Lord,"
based on an icon from the Novgorod
school, late 15th century, Author:
Marek Wenklar, Faculty "Light and
Salvation" ŚSI, Gliwice

Ikona „Przemienienie Pańskie”, na podstawie ikony miniaturowej z Palechu, XVIII-XIX wiek, Autor: Zofia i Henryk Metz, Wydz. „Światło i Zbawienie” ŚSI, Gliwice

Icon "Transfiguration of the Lord", based on a miniature icon from Palech, 18th-19th century, Author: Zofia i Henryk Metz, Faculty "Light and Salvation" ŚSI, Gliwice

Ikona „Ukrzyżowanie”, Autor:
br. Marcin Świąder OFM Cap

Icon "Crucifixion", Author:
br. Marcin Świąder OFM Cap

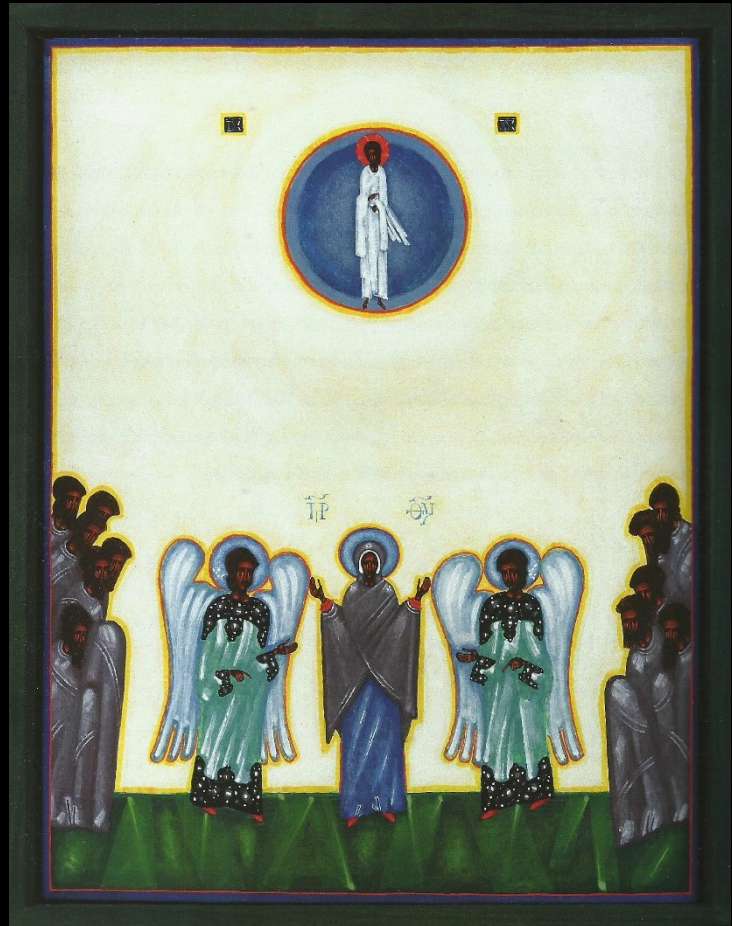

Ikona „Zstąpienie do piekieł – Anastasis”,
Autor: br. Marcin Świąder OFMCap

Icon "The Descent of Christ into Hell –
Anastasis",
Author: br. Marcin Świąder, OFMCap

Ikona „Wniebowstąpienie”, Autor:
br. Marcin Świąder OFMCap

Icon "Ascension", Author:
br. Marcin Świąder OFMCap

Ikona Matki Bożej „Znaku” z ikonami
 świętecznymi (klejmy)

Autor: Marek Wenklar, Wyd. „Światło
 i Zbawienie” ŚSI, Gliwice

Icon of Our Lady of "Sign" with icons
 of feasts (klejmy)

Author: Marek Wenklar, Faculty "Light
 and Salvation" ŚSI, Gliwice

Ikona „Przybycie do Egiptu” inspirowana ikonami neo-koptyjskimi
Autor: Ewa Stępień, Wydz.
„Mandylion” ŚSI, Tarnowskie Góry
(Strzybnica)

Icon „Arrival in” inspired by
neo-coptic icons
Author: Ewa Stępień, Faculty of
"Mandylion" ŚSI, Tarnowskie Góry
(Strzybnica)

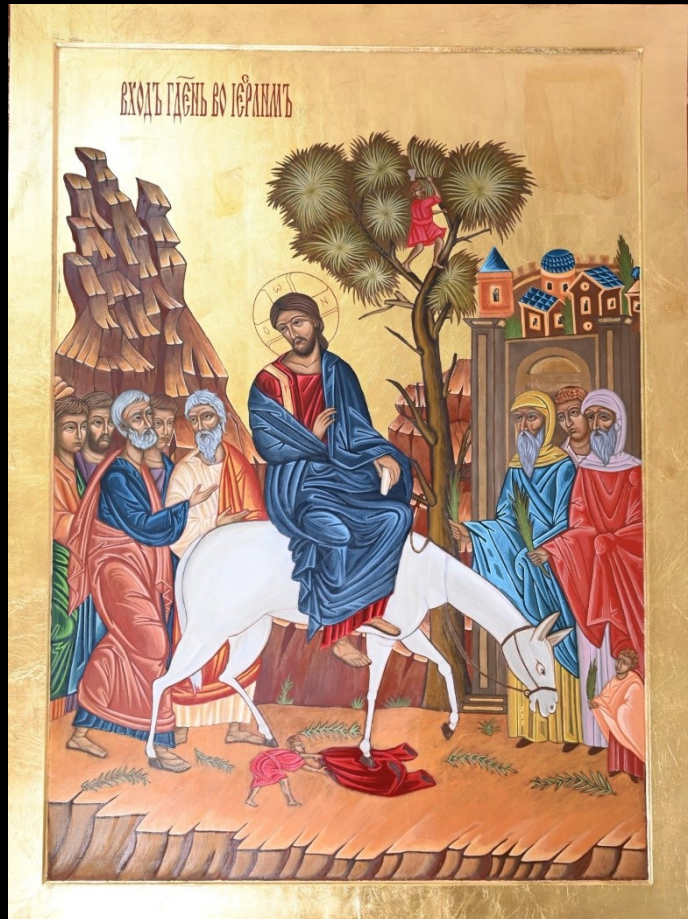

Ikona „Nie ma Go tu...”, inspirowana freskiem z serbskiego monasteru Mileseva,
Autor: Ewa Stępień, Wyd. „Mandylion” ŚSI, Tarnowskie Góry (Strzybnica)
Icon (He is not here...) inspired by a fresco from the Serbian monastery Mileseva,
Author: Ewa Stępień, Faculty of „Mandylion” ŚSI, Tarnowskie Góry (Strzybnica)

Ikona „Wjazd do Jerozolimy”, Praca zbiorowa wykonana pod kierunkiem ks. dr hab. Dariusza Klejnowskiego-Różyckiego, Śląska Szkoła Ikonograficzna

Icon "Entry into Jerusalem", collective work done under the direction of ks. dr hab. Dariusz Klejnowski-Różycki, ŚSI

Ikona „Zesłanie Ducha Świętego”,
Praca zbiorowa wykonana pod
kierunkiem ks. dr hab. Dariusza
Klejnowskiego-Różyckiego, Śląska
Szkoła Ikonograficzna

Icon "Pentecost", collective work done
under the direction of ks. dr hab.
Dariusz Klejnowski-Różycki, ŚSI

Ikona „Zesłanie Ducha Świętego”,
Praca zbiorowa wykonana pod
kierunkiem ks. dr hab. Dariusza
Klejnowskiego-Różyckiego, Śląska
Szkoła Ikonograficzna

Icon "Pentecost", collective work done
under the direction of ks. dr hab.
Dariusz Klejnowski-Różycki, ŚSI

Ἡ ΓΕΝΕΣΙΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ἡ ΝΥΜΦΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

„Narodzenie Pańskie” – fragment, Autor: Natalia Binda-KiszczaK,
Wydz. „Kecharitomene” ŚSI, Tychy

Icon "Nativity of the Lord" – fragment of the icon, Author:
Natalia Binda-KiszczaK, Faculty "Kecharitomene" ŚSI, Tychytomene" ŚSI, Tychy